

ἐργάζεται, τὰ παραγωγικά ἐκεῖνα μέσα, διὰ τῶν ὁποίων εἰδικώτερον τοῦτο ἐντὸς τῆς ὁμαδικῆς ἐργασίας ἐπιτελεῖ τὴν ἀτομικὴν αὐτοῦ συμβολήν.

Κατὰ τρόπον ἀνάλογον ὁρίζει ὁ κατὰ λόγον νομοθέτης καὶ περὶ τῶν πρὸς κατανάλωσιν ἀγαθῶν. Καθ' ὅσον αἱ ἄμεσοι πράξεις ζωῆς, τῶν ὁποίων ἀντικειμενικὴ προϋπόθεσις εἶναι ταῦτα, τελοῦνται ὑπὸ τοῦ προσώπου ἀτομικῶς εἴτε ἐν τῷ κύκλῳ τῆς οἰκογενείας, κατὰ τοσοῦτον καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν ἐπὶ τοιούτων ἀγαθῶν τὴν ὁρίζει ὁ κατὰ λόγον νομοθέτης ἀτομικὴν εἴτε οἰκογενειακὴν. Ἐπὶ ὁρισμένων μάλιστα τοιούτων ἀγαθῶν ἐνδέχεται νὰ ὁρίξη καὶ ἀπλῶς προσωρινὴν αὐτῶν σύγδεσιν πρὸς τὸ συγκεκριμένον πρόσωπον, ἢτοι μόνον ἄμεσως ἐπικειμένης ἐκάστοτε τῆς προκειμένης πράξεως.

Μέτρον ἐξ ἄλλου τῆς παροχῆς εἰς τὸ πρόσωπον τῶν διὰ τὴν ἄμεσον τέλεσιν τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀναγκαίων ἀγαθῶν εἶναι κατὰ ταῦτα ἐπίσης αἱ πράξεις ἐκάστοτε, αἱ συνιστῶσαι τὴν τέλεσιν ταύτην. Καὶ αἱ πράξεις ὅμως αὗται προσδιορίζονται περαιτέρω ἐκ τῶν ἀναγκῶν τοῦ προσώπου, τῶν ὁποίων ἀκριβῶς ἀποτελοῦν πλήρωσιν. Τελικῶς λοιπὸν αἱ ἀνάγκαι τοῦ προσώπου ἐμφανίζονται ὡς τὸ μέτρον τῆς εἰς τοῦτο παροχῆς τῶν διὰ τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἀγαθῶν. Κατὰ τοῦτο μάλιστα, καὶ ὅσάκις ὑπάρχουν εἰδικαὶ τυχὸν ἀνάγκαι, κατὰ εἰδικὸν μέτρον τότε παρέχονται εἰς τὸ πρόσωπον τὰ διὰ τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἀγαθὰ.

Ὅπως δὴποτε, κατὰ ταῦτα, μέτρον τῆς παροχῆς εἰς τὸ πρόσωπον τῶν τοιούτων ἀγαθῶν, οὐδαμῶς εἶναι, τοῦλάχιστον κατὰ βάσιν, ἢ συμβολὴ ἀπλῶς τούτου εἰς τὴν παραγωγὴν τοιούτων ἀγαθῶν, εἴτε εἰς τὴν παραγωγὴν ἐν γένει ἀγαθῶν. Καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς ἀδυναμίας⁵⁾ τοῦ ἀκριβοῦς ἐκάστοτε καθορισμοῦ τῆς τοιαύτης συμβολῆς, ἢ χρησιμοποίησις τυχὸν ταύτης ὅπως δὴποτε ὡς τοῦ μόνου μέτρου τῶν παρασχειέων εἰς τὸ πρόσωπον ἀγαθῶν θὰ ἔφερε συχνότατα, καὶ πρὸς δύο μάλιστα κατευθύνσεις, εἰς κρισίμους ἀκρότητας. Ἐνδέ-

5) Ἡ ἀδυναμία ὅμως αὕτη θὰ ἔμελλε βεβαίως νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ εὐχέρειαν μεγάλων καταχρήσεων. Καὶ τοῦτο οὐδαμῶς δύναται νὰ θεωρηθῇ παρὰ τοῦ νομοθέτου ἀσήμαντον. Ὁ νομοθέτης, ὅσον ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν ὀρθότητα ἐν τῇ θεσπίσει τῶν ὁρισμῶν αὐτοῦ, τόσο ἐνδιαφέρεται καὶ διὰ τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν ἀκρίβειαν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ αὐτῶν.

χεται δηλαδή τοιαύτη ὄντως νὰ ὑπάρξῃ ἢ συμβολὴ εἰς τὴν παραγωγὴν ὀρισμένου προσώπου, ὥστε οἰαδήποτε ποροχὴ εἰς τοῦτο πληθὺς ἀγαθῶν νὰ παραμένῃ ἔναντι τῆς συμβολῆς του ταύτης πάντοτε ἔλλειπτική. Ἐνδέχεται ἐξ ἄλλου—καὶ τοῦτο κυρίως—ἐπὶ ἑτέρου προσώπου, ἢ κατὰ τοιοῦτον μέτρον προσμέτρησις εἰς τοῦτο τῶν διὰ τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἀγαθῶν νὰ ὑπάρξῃ πράγματι τοσοῦτον ἔλλειπτική, ὥστε νὰ ἀποτελέσῃ ἐγκατάλειψιν κατ' οὐσίαν τοῦ προσώπου τούτου ὡς σκοποῦ τοῦ δικαίου.

Κατὰ ταῦτα, ὡς βασικὸν μέτρον διὰ τὴν εἰς τὸ πρόσωπον ποροχὴν τῶν ἀντικειμενικῶν προϋποθέσεων τῆς ζωῆς αὐτοῦ δὲν δύναται ποτὲ νὰ ὑπάρξῃ ἢ ἐργασία τοῦ προσώπου εἴτε τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς. Ὡς τοιοῦτον μέτρον ὑπάρχουν πάντοτε αἱ ἀνάγκαι τῆς ζωῆς τοῦ προσώπου καὶ οὕτω καὶ αἱ πρὸς πλήρωσιν αὐτῶν ἀντικειμενικῶς ἀπαιτούμεναι προϋποθέσεις. Οὕτω, ὀρισμένον ἐλάχιστον ὄριον τοιούτων προϋποθέσεων, τῶν ἀναγκαίων ὁπωσδήποτε διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ προσώπου, παρέχεται ὑπὸ τοῦ κατὰ λόγον νομοθέτου εἰς οἰονδήποτε πρόσωπον, καὶ ἂν ἀκόμη τοῦτο κατ' οὐδὲν συμβάλλῃ εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν ἐν γένει ἀγαθῶν.⁶⁾

Μὴ θιγομένου τοῦ τοιούτου ὁρίου, δύναται περαιτέρω ἀκωλύτως νὰ λειτουργήσῃ ἢ παραγωγικὴ ἐργασία τοῦ προσώπου ἢ μᾶλλον τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς ὡς εἰδικὸς πλεόν τιτλος διὰ τὴν παρὰ τοῦ προσώπου κτῆσιν προϋποθέσεων τῆς ζωῆς αὐτοῦ εὐρυτέρου ἤδη περιεχομένου. Οὕτω, διατηρουμένης πάντοτε καὶ τῆς συναρτήσεως τῶν πράξεων ἀμέσου τελέσεως τῆς ζωῆς πρὸς τὰς παραγωγικὰς εἴτε δημιουργικὰς ἀγαθῶν πράξεις, δὲν ἐγκαταλείπεται ὑπὸ τοῦ νομοθέτου ἢ συνολικὴ προϋπόθεσις διὰ τὴν δυνατότητα τῆς ἐκπληρώσεως τῆς ἀπεστολῆς αὐτοῦ. Συντηρεῖται τοιούστιν εἰς τὰ καθ' ἕκαστον πρόσωπα—καθόσον ὀλίγα⁷⁾ ἴσως θὰ ἀρκεσθοῦν εἰς τὸ ἐλάχιστον ὄριον ζωῆς,

6) Μόνον οὕτω ἄλλωστε διατηρεῖται ἡ συνέπεια τοῦ νομοθέτου, ἐφ' ὅσον οὗτος πράγματι οὐδὲν ἤττον ἐνδιαφέρεται ἐνεργῶς καὶ περὶ τῶν προσώπων, ἅτινα εἶναι ὀριστικῶς ἀνίκανα πρὸς οἰανδήποτε παραγωγικὴν ἐργασίαν, καὶ περὶ τῶν προσώπων μάλιστα, τὰ ὅποια αὐτὸς ἔχει θέσει καὶ κατακρατεῖ εἰς τοιαύτην ἀνικανότητα. (Κατάδικοι εἰς ἰσόβια δεσμά).

7) Ὁ καθορισμὸς ἄλλωστε τοῦ τοιούτου ὁρίου θὰ προσαρμοσθῇ, καὶ θὰ ἀναπροσαρμοσθῇ ἐν ἀνάγκῃ, εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, ὅπερ ἐκάστοτε δὲν ἀφίνε

ἀποφεύγοντα οὕτω τὴν παραγωγικὴν ἐργασίαν—ἢ ἔφεσις πρὸς παραγωγικὴν ἐργασίαν, καὶ οὕτω διαμορφοῦται ἡ ὑποκειμενικὴ τοῦλάχιστον προϋπόθεσις διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ συνόλου τῶν ἀγαθῶν. Ἐξ ἄλλου ὁμως, ἡ διατηρουμένη οὕτω συνάρτησις, καὶ ἡ κατὰ ταύτην ὑπάρχουσα εὐχέρεια πλουτισμοῦ τοῦ προσώπου, δὲν δύναται ὑπὸ τοῦ καιᾶ λόγον νομοθέτου νὰ ἀφεθῆ εἰς τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς ἐντελῶς ἀπεριόριστος.

§ 32. Ὅπως δὴποτε, διὰ τῆς συνδέσεως πρὸς τὸ πρόσωπον τῶν διὰ τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἀγαθῶν κατὰ οἷονδὴποτε τῶν τριῶν τυπικῶν τρόπων δημιουργεῖται πάντοτε ὠρισμένον δικαίωμα τοῦ προσώπου. Οὕτω δέ, τὸ δικαίωμα ὑπάρχει ἀπὸ τοῦδε ¹⁾ ὄχι ὡς πρόβλημα ἀπλῶς, ἀλλὰ ὡς ὀριστικὸν διανόημα, ὡς ἦ ἐσις πλέον τοῦ νομοθέτου. Ἐδημιουργήθη ὁμως καὶ οὕτω, ὡς διανόημα ὀριστικόν, διὰ τῆς ὑπερνεκλήσεως ἀκριβῶς τοῦ ἐν προκειμένῳ προβλήματος, ὑπάρχει ἐπομένως καὶ οὕτω ὡς ἀποτέλεσμα πάντοτε τῆς λειτουργίας τοῦ νομοθέτου.²⁾

Ἐπὶ τῆς ἐξ ἄλλου ἐνταῦθα δικαίωμα ὑπὸ τὴν κυρίαν ἔννοιαν, καθόσον ἢ διὰ τῆς πρὸς τὸ πρόσωπον συνδέσεως τῶν ἀγαθῶν δημιουργουμένη ὁλωσδὴποτε ἀντικειμενικὴ πρὸ αὐτοῦ δυνατότης διεμορφώθη ἐνναῦθα ἐπὶ πλέον καὶ ὡς ὑποκειμενικὴ δυνατότης αὐτοῦ, καὶ

τὸ ἐνδεχόμενον, οἱ τοιοῦτοι ὀλίγοι ν' ἀποβοῦν ἐπικινδύνως πολλοί. Περαιτέρω, ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐφέσεως πρὸς ἐργασίαν δὲν δύναται γνησίως καὶ πλήρως νὰ ἐπιτευχθῆ, εἰμὴ μόνον διὰ τῆς καταλλήλου παιδείας κυρίως τῆς ὁλοκληροῦς τῶν προσώπων τῆς νέας ἐκάστοτε γενεᾶς. Ἐπὶ τούτου ἴδε καὶ P. Natorp, Vorlesungen über die praktische Philosophie, 1925, σ. 505 κ. ἐπ., ὡς καὶ K. I. Δεσποτοπούλου, «Πρὸς τὴν καθολικὴν παιδείαν», Περιοδ. Προπύλαια, 1938, ἰδίᾳ σ. 69 κ. ἐπ.

1) Ἀκριβέστερον προσδιορισμὸν τοῦ σημείου, ἐν τῷ ὁποίῳ προκύπτει πράγματι τὸ ἐκάστοτε πλέον δικαίωμα, ἴδε εἰς § 35. Ὅπως καὶ ἐκ τῶν ἐκεῖ ἀναπτύξεων καταφαίνεται, δὲν γεννᾶται καθ' ἡμᾶς ζήτημα ἀναζητήσεως τῆς παρουσίας τοῦ δικαιώματος «auf eine Stufe» «... dieser Individualisierung der rechtlichen Macht», ὡς εἰδικῶς ἀναπτύσσει ὁ Merkel, ἐνθ. ἀν., § 158, σελ. 87.

2) Ἐπὶ τὴν ἔννοιαν ταύτην εἶναι πράγματι ὀρθὴ ἢ συνήθης εἰς τὴν σύγχρονον βιβλιογραφίαν ἀντίληψις περὶ τοῦ κατὰ βάσιν ἀδιαχωρίστου τοῦ δικαίου καὶ τοῦ δικαιώματος. Ἴδε ταύτην εἰς G. Bückling, Die systematischen und geschichtlichen Grundlagen des subjektiven Rechts, 1933, σελ. 88.

καθόσον ἀκόμη ὑπὲρ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ προσώπου ἐδημιουργήθη ἐνταῦθα ἢ δυνατότης αὐτῆ. Τὸ δεύτερον ἄλλωστε τοῦτο εἶναι πάντοτε καὶ ὁ ἄμεσος λόγος τοῦ πρώτου, ἦτοι τῆς διαμορφώσεως καὶ ὑποκειμενικῆς τῆς ἐν προκειμένῳ δυνατότητος, δεδομένου, ὅτι ἀκριβῶς λόγῳ τῆς συμπτώσεως ἐνταῦθα τοῦ σκοποῦ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ προσώπου τεκμαίρεται ὑπὸ τοῦ νομοθέτου ἢ εὐστόχος παρὰ τοῦ προσώπου κατ' ἰδίαν αὐτοῦ κρίσιν διαχειρίσις τῆς δυνατότητος. ("Ἰδε § 17).

Τὸ τοιοῦτον τεκμήριον περὶ τῆς εὐστόχου ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ δικαίου διαχειρίσεως παρὰ τοῦ προσώπου τῆς εἰς αὐτὸ ὑπαρχούσης κατὰ δίκαιον δυνατότητος ἀποτελεῖ πράγματι κριτήριον κατ' ἐξοχὴν ἀποφασιστικὸν διὰ τὸν ἐκάστοτε τρόπον τῆς παρὰ τοῦ νομοθέτου προσνομῆς εἰς τὸ πρόσωπον οἴασδήποτε κατὰ δίκαιον δυνατότητος. Κατὰ τοῦτο ἰδίᾳ κρίνεται πάντοτε, ἂν θὰ διαμορφωθῇ ὑποχρέωσις ἢ δικαίωμα τοῦ προσώπου.

§ 33. Εἰδικαὶ περιπτώσεις κατ' ἐξοχὴν ἐφαρμογῆς τοῦ τοιοῦτου κριτηρίου εἶναι οἱ ὅρισμοὶ τοῦ νομοθέτου περὶ τῶν ἀνικάνων προσώπων, ὡς σκοπῶν τῆς λειτουργίας αὐτοῦ.

Ἐπὶ τῶν τοιούτων προσώπων ἢ ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν καθοριστικὴ ἐπέμβασις τοῦ νομοθέτου ἐνδέχεται νὰ καταλαμβάνη, ὅπως ἤδη (§ 28) ἐξετέθη, ἀκόμη καὶ ἀμέσους πράξεις ζωῆς. Ἐπὶ τῶν προσώπων τούτων δὲν ὑπάρχει οὔτε τὸ ὑποκειμενικὸν στοιχεῖον ὠρισμένων ἐκ τῶν τελουσῶν τὴν ζωὴν αὐτῶν πράξεων. Οὕτω, εἶναι ὅπως οἴασθαι ἀνάγκη νὰ δημιουργηθῇ τὸ ὑποκειμενικὸν στοιχεῖον τῶν πράξεων τούτων. Δημιουργεῖται δὲ ἐνταῦθα τοῦτο συνάμα μετὰ τοῦ ἀντικειμενικοῦ στοιχείου αὐτῶν. Καθορίζονται δηλαδή πρῶτον ἀντικειμενικῶς αἱ τοιαῦται πράξεις, δημιουργεῖται οὕτω ἢ κατὰ δίκαιον ἀντικειμενικὴ δυνατότης αὐτῶν. Ἐπειτα συνδέονται αὗται, ἢ μᾶλλον συνδέεται ἢ ἀντικειμενικὴ δυνατότης αὐτῶν πρὸς ὠρισμένον ἱκανὸν πρόσωπον, οὕτω δὲ καὶ δημιουργεῖται τὸ ὑποκειμενικὸν στοιχεῖον τῶν πράξεων τῆς ζωῆς τοῦ ἀνικάνου. Τὸ ἱκανὸν δηλαδή πρόσωπον ἀναπληροῖ τὸ ἐλλεῖπον ὑποκειμενικὸν τούτων στοιχεῖον.

Ἡ ἕκτασις τῆς τοιαύτης ἐκάστοτε ἀναπληρώσεως, ὁ βαθμὸς τῆς ἐσωτερικότητος τῶν πράξεων τῆς ζωῆς τοῦ ἀνικάνου, τῶν ἀνατιθεμένων εἰς τὸ ἱκανὸν πρόσωπον, ἐξαρτᾶται, ὅπως εἶναι εὐνόητον

ἐκ τῆς ἐκτάσεως ἐπίσης καὶ ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς προκειμένης ἀνικανότητος. Δύναται οὕτω ἢ εἰς τὸ ἱκανὸν πρόσωπον ἀνάθεσις, κατὰ τὴν ἐκάστοτε ἀνικανότητα, εἴτε νὰ περιλαμβάνη καὶ ἀμέσους πράξεις ζωῆς τοῦ ἀνικάνου προσώπου, εἴτε νὰ περιορίζεται εἰς ἐμμέσους μόνον τοιαύτας, καὶ μάλιστα καὶ εἰς ὠρισμένας ἐκ τῶν ἐμμέσων. Παράδειγμα τῆς πρώτης περιπτώσεως εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἡ κατάστασις τοῦ βρέφους. Ἐπὶ τούτου, καὶ ἄμεσοι πράξεις ζωῆς, π. χ. ἡ λήψις τροφῆς, ἔχουν συνειδητὸν αὐτῶν ὑποκείμενον ἕτερον πάντοτε, ἱκανόν, πρόσωπον. Παράδειγμα τῆς δευτέρας περιπτώσεως εἶναι χαρακτηριστικῶς ἡ κατάστασις τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Κατ' αὐτὴν ὑπάρχει ἱκανότης πρὸς ἀμέσους πράξεις ζωῆς, ὄχι ὅμως καὶ πρὸς πάσας τὰς ἐμμέσους τοιαύτας. Αἱ μὴ ἐμπίπτουσαι λοιπὸν εἰς τὴν ἱκανότητα τοῦ παιδὸς εἶναι ἀνατεθειμέναι καὶ ἐνταῦθα εἰς ἕτερον, ἱκανόν, πρόσωπον. Ἐξ ἄλλου, τὸ κατ' ἐξοχὴν σύνηθες ἐνταῦθα εἶναι, αἱ πράξεις εἰδικῶς περιουσιακῆς διαχειρίσεως, ἢ καὶ ἄλλαι, ἰδιαζόντως κρίσιμοι, νὰ εἶναι ὅπωςδήποτε ἀνατεθειμέναι, συμπληρωματικῶς ἢ καὶ ὀλικῶς, εἰς ὠρισμένον ἱκανὸν πρόσωπον. Ἡ ἐπὶ τῶν τελευταίων τούτων ἀνικανότης συνίσταται κυρίως εἰς κίνδυνον ἀστόχου αὐτῶν ἀσκήσεως· διὰ τοῦτο δὲ καὶ δὲν ἐπιτελεῖται ἐνταῦθα ἀλλῶς ἀνάθεσις τῶν πράξεων τούτων εἰς ἱκανὸν πρόσωπον, ἀλλὰ καὶ ἀποστέρησις αὐτῶν ἀπὸ πάσης ἐννόμου ἐνεργείας, εἰς τυχὸν συμβῆ νὰ ἀσκηθῶσι ὑπὸ τοῦ καὶ κατὰ τοῦτο ἤδη «ἀνικάνου» προσώπου.

Ὅπωςδήποτε, κατὰ τὰ ἐκτεθέντα, ἐπὶ ἀνικάνων προσώπων, ἡ ἀντικειμενικὴ κατὰ δίκαιον δυνατότης τῶν τελουσῶν τὴν ζωὴν αὐτῶν πράξεων, εἰς ὅσιν ἐκτασιν ἐκάστοτε ἐλλείπει τὸ ὑποκειμενικὸν τούτων στοιχεῖον, ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ συνδεθῆ ὑπὸ τοῦ νομοθέτου πρὸς ὠρισμένον ἱκανὸν πρόσωπον. Διὰ τὸν καθορισμὸν λοιπὸν ἐκάστοτε τοῦ προσώπου τούτου, ὡς καὶ τοῦ τρόπου τῆς τοιαύτης συνδέσεως, ὁ νομοθέτης στηρίζεται κατὰ βάσιν εἰς τὴν ἐν τῇ πραγματικότητι διαπιστουμένην ἔμφυτον τάσιν καὶ δυνατότητα ὠρισμένων προσώπων, τὴν συντρέχουσαν, ἂν καὶ βεβαίως ὄχι ἀπαρεγκλίτως, πρὸς τὴν ἐνταῦθα ἐπιδίωξιν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν διαπίστωσιν δηλαδὴ ταύτην τεκμαίρει οὗτος περαιτέρω, ὅτι τὰ πρόσωπα ταῦτα θὰ διαχειρισθῶν, πιθανώτατα, εὐστοχώτερον παντὸς ἄλλου, ὡς πρὸς τὸν ἐνταῦθα σκοπὸν

τοῦ δικαίου, τὴν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διαμορφωθείσαν ἀντικειμενικὴν κατὰ δίκαιον δυνατότητα. Καὶ οὕτω τὴν δυνατότητα π. χ. τῶν διὰ τὴν ζωὴν τοῦ βρέφους πράξεων τὴν συνδέει κατὰ πρῶτον λόγον πρὸς τὴν μητέρα αὐτοῦ. Οὐδεὶς δύναται νὰ ἐμποδίσῃ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ νὰ φροντίσῃ κατὰ οἴανδήποτε τρόπον τὸ βρέφος. Ὅφείλεται μέριμνα ἐξ ἄλλου διὰ τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῆς διατροφήν, ὥστε νὰ δύναται νὰ θηλάξῃ τὸ βρέφος. Ἐπίσης, εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀνικανότητος πρὸς ἐμμέσους πράξεις ζωῆς, τὴν ἀντικειμενικὴν τούτων δυνατότητα τὴν συνδέει ὁ νομοθέτης πρὸς πρόσωπον, περὶ τοῦ ὁποίου εἰδικῶς τεκμαίρει, λόγῳ π. χ. τοῦ συγγενικοῦ δεσμοῦ (πατὴρ εἴτε ἄλλος συγγενής), ὅτι θὰ ἀσκήσῃ ἐκάστοτε ταύτην κατὰ τρόπον ἄριστον ὑπὲρ τοῦ ἀνικάνου προσώπου.

Ἡ προϋποτιθεμένη ὅμως ἐνταῦθα ἔμφυτος τάσις καὶ δυνατότης πρὸς συμβολὴν εἰς τὴν τέλεσιν τῆς ζωῆς ἑτέρου προσώπου δὲν ἐμφανίζεται εἰς τὸν νομοθέτην καὶ οὕτω καὶ δὲν ὑπολογίζεται ὑπ' αὐτοῦ μεθ' ἧς ἀνεξαιρέτου βεβαιότητος ἐμφανίζεται καὶ ὑπολογίζεται ἡ ἔμφυτος τάσις καὶ δυνατότης τοῦ προσώπου πρὸς τέλεσιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ ζωῆς. (Ἴδε § 14). Κατὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ νομοθέτης, συνδέων ἐνταῦθα πρὸς τὸ ἱκανὸν πρόσωπον τὴν ἀντικειμενικὴν κατὰ δίκαιον δυνατότητα τῶν πρὸς τέλεσιν τῆς ζωῆς τοῦ ἀνικάνου πράξεων, δὲν διαμορφώνει αὐτὴν καὶ ὡς ὑποκειμενικὴν, οὕτω δὲ πλήρη, δυνατότητα τοῦ ἱκανοῦ προσώπου. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐνταῦθα δὲν εἶναι πεπεισμένος ἐντελῶς, ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦτο καὶ κατ' ἐλευθέραν αὐτοῦ κρίσιν θὰ θελήσῃ πάντοτε, εὐστόχως ὑπὲρ τοῦ ἀνικάνου προσώπου, τὴν μετατροπὴν ἢ μὴ μετατροπὴν εἰς πραγματικότητα τῆς δυνατότητος ταύτης, διὰ τὸν λόγον τοῦτον διαμορφώνει ἐν προκειμένῳ καὶ ὑποχρέωσιν τοῦ ἱκανοῦ προσώπου, τῆς ὁποίας ἀκριβῶς περιεχόμενον εἶναι ἡ εὐστόχος ὑπὲρ τοῦ ἀνικάνου ἀσκήσις τῆς ἀντικειμενικῆς ταύτης δυνατότητος. Οὕτω καὶ εἰς τὴν μητέρα ἀκόμη ὑπάρχει ὄχι μόνον δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ ὑποχρέωσις¹⁾ νὰ ἐπιτελῇ τὰς πράξεις, διὰ τῶν ὁποίων συντηρεῖται τὸ βρέφος εἰς τὴν ζωὴν.

1) Δὲν πρόκειται βεβαίως περὶ τῆς συμπτώσεως ὑποχρεώσεως καὶ δικαιώματος, περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ ὁ Hegel, ἐνθ. ἀν., ἰδίᾳ § 155, σ. 139. Αὕτη ἄλλῶστε κατ' αὐτὸν τὸν Hegel δὲν ἰσχύει εἰς τὴν σφαιρὰν τοῦ «ἀφι-

§ 34. Συνήθως χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ θεωρίᾳ ἡ κατασκευή, ἡ ἐμφανίζουσα τὰς τοιαύτας ὑπὲρ τοῦ ἀνικάνου ὑπαρχούσας ἀντικειμενικὰς κατὰ δίκαιον δυνατότητας—ἐμμέσων ἰδία πράξεων ζωῆς—ὡς ἀληθινὰ ἐκάστοτε δικαιώματα τοῦ ἀνικάνου προσώπου, τὰ ὁποῖα ἀπλῶς ἀσκοῦνται ὑπὸ ἐτέρου προσώπου, κατ' ἀντικειμενικὸν ἴσως μέτρον,¹⁾ καθοριζόμενον ὑπὸ τοῦ νομοθέτου εἴτε ἄλλως πως.

Ἡ τοιαύτη κατασκευὴ εἶναι ἴσως χρήσιμος διὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, εἴτε καὶ ἐν γένει νομικῶν ὁρισμῶν περὶ «δικαιωμάτων περιουσιακῶν». Ἐξ ἄλλου ὅμως, οὔτε καθ' ἑαυτὴν καὶ ἐνέχει ἀλήθειαν, προκειμένου περὶ παντὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ δυνατοῦ δικαίου· καὶ τὰ προκείμενα δὲ κατ' αὐτὴν «περιουσιακὰ δικαιώματα» οὐδαμῶς εἶναι ἀληθινὰ δικαιώματα, καὶ μάλιστα τοῦ ἀνικάνου προσώπου. Τὸ ἀνίκανον πρόσωπον, εἰς ὅσῃν ἔκτασιν ἐκτείνεται ἡ ἀνικανότης αὐτοῦ, εἶναι ἀνίκανον ἀκριβῶς καὶ οἰουδήποτε δικαιώματος.²⁾ Δικαίωμα οἰουδήποτε προσώπου ἄνευ τῆς συμπτώσεως πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦτο τοῦ ἀπαραιτήτου διὰ τὴν συγκρότησιν τοῦ δικαιοῦστος πραγματικοῦ ὑποκειμενικοῦ στοιχείου, εἶναι ὑπὸ πᾶσαν αὐτοῦ διανόησιν κατὰ βάσιν ἀδύνατον. Ἐπὶ τοῦ ἀνικάνου ὅμως προσώπου καθ' ὑπόθεσιν ἀκριβῶς ἐλλείπει τὸ τοιοῦτον ὑποκειμενικὸν στοιχεῖον.

ρημένου δικαίου», ἤτοι τοῦ μόνου καθ' ἡμᾶς ὄντως «δικαίου». Τὴν δυνατότητα ἐξ ἄλλου τῆς ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ δικαίου συμπτώσεως δικαιώματος καὶ ὑποχρεώσεως οὔτε ὁ L a g e n z, ἐνθ. ἀν., σελ. 250, ἐπιτυγχάνει νὰ θεμελιώσῃ, παρὰ τὴν προσπάθειαν αὐτοῦ. Ὅπως καὶ οὗτος ἄλλωστε διατυπώνει, ἡ σύμπτωση αὕτη ἐμφανίζεται εἰς τὴν *Gemeinschaftsethik* τοῦ H e g e l· ἀλλά, πρέπει νὰ προστεθῇ, καὶ μόνον εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἠθικῆς ἐν γένει εἶναι πράγματι δυνατὴ—καὶ ἄλλωστε ὄχι ἀπλῶς δυνατὴ, ἀλλὰ ἀναγκαία καὶ ἀνυπόθετος.

1) Ἴδε M e r k e l, ἐνθ. ἀν., § 177, σ. 93, 94.

2) Τὴν μὴ ἀποδοχὴν τῆς ἀνικανότητος ταύτης στηρίζουν συνήθως εἰς τὴν διάκρισιν *Rechtsfähigkeit* καὶ *Handlungsfähigkeit*. Ἡ διάκρισις ὅμως αὕτη οὐδεμίαν ἔχει οὐσιαστικὴν θεμελίωσιν, ἀποτελοῦσα τεχνικὴν ἀπλῶς ἐκφρασιν τῆς ἐκτεθείσης κατασκευῆς, τῆς ἐμφανιζούσης δικαιώματα, καὶ κατὰ συνέπειαν *Rechtsfähigkeit*, ὅπου πράγματι οὐδὲν τοιοῦτον ὑπάρχει. Ἴδε ἐπὶ τούτων E n n e s c e r u s, ἐνθ. ἀν., σελ. 188, ὅπου ἐξ ἄλλου ἀναφέρονται ὡς ὑποστηρίζοντες τὴν ἀντίθετον πρὸς τὴν γνώμην τοῦ συγγραφέως τούτου, καὶ εἰδικῶς γνώμην, ἣτις συμπίπτει κατὰ βάσιν πρὸς τὴν ἡμετέραν, ὁ H ö l d e r, *Natürliche und juristische Personen*, 1905, σελ. 117 κ. ἐπ., καὶ ὁ B i n d e r, *Problem der jur. Persönlichkeit*, 1907, σελ. 62 κ. ἐ.

Ἡ κατὰ ταῦτα ἀναληθὴς ὀπωσδήποτε κατασκευὴ οὐδαμῶς εἶναι ἐξ ἄλλου πράγματι ἀναγκαία, διὰ τὸ νὰ ἐξηγηθῇ τὸ σύνθημα ἐν τῷ συγχρόνῳ δικαίῳ φαινόμενον, τῆς μεταπτώσεως ἐκάστοτε ὄρισμένου προσώπου ἀπὸ τῆς ἀνικανότητος εἰς τὴν ἰκανότητα, καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐκ τῆς μεταπτώσεως ταύτης ἐννόμων συνεπειῶν. Εἶναι δηλαδὴ ἀπλῶς ἰδιοτροπία τοῦ περιουσιακοῦ δικαίου καὶ ὀπωσδήποτε ἐπιφαινόμενον πάντοτε ἢ κατὰ τὴν ἐνηλικίωσιν π. χ. τοῦ προσώπου παρὰδοσις ὑπὸ τοῦ δικαίου εἰς τὴν ἐλευθέραν παρ' αὐτοῦ διαχείρισιν τῆς διαφυλαχθείσης μέχρι τοῦδε περιουσίας αὐτοῦ, ὡς ἰδίου αὐτοῦ δικαιώματος, καὶ πρότερον ἤδη ὑπάρχοντος. Ἡ ἀλήθεια καὶ ἐνταῦθα εἶναι ὅτι καταργεῖται ἀφ' ἐνός ἢ ὑποχρέωσις τοῦ ἰκανοῦ προσώπου, ἢ ὑποχρέωσις δηλαδὴ διαχείρισεως καὶ διαθέσεως ἐν γένει τῆς περιουσίας ὑπὲρ τοῦ ἀνικάνου προσώπου, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει πλέον ὁ λόγος τῆς ὑπαρξεως αὐτῆς, καὶ ἀφ' ἑτέρου δημιουργεῖται, τὸ πρῶτον ἀπὸ τοῦδε, δικαίωμα τοῦ τέως ἀνικάνου καὶ ἤδη, ἀπὸ τῆς ἐνηλικιώσεως, ἰκανοῦ προσώπου, ὡς οὕτω ὑπαρχούσης ἀπὸ τοῦδε καὶ τῆς ὑποκειμενικῆς προϋποθέσεως τοιούτου δικαιώματος.

Τὸ δικαίωμα λοιπὸν τοῦτο εἶναι κατὰ ταῦτα ἐντελῶς αὐτοτελὲς ἐναντι τῆς ὑφισταμένης πρὸ αὐτοῦ ὑποχρέωσεως ἑτέρου ἄλλωστε προσώπου. Ἀπλῶς δὲ μόνον ὡς πρὸς τὸ ἀντικειμενικὸν στοιχεῖον ὑπάρχει σύμπτωσις πράγματι αὐτῶν. Ἡ ὑφισταμένη δηλαδὴ καὶ πρότερον ἀντικειμενικὴ κατὰ δίκαιον δυνατότητος ὑπὲρ τοῦ ἀνικάνου τότε προσώπου—ἢ ὀνομαζομένη «περιουσία» αὐτοῦ—, τῆς ὁποίας ἢ ὑπὲρ αὐτοῦ διαχείρισις ἀπειτέλει μέχρι τοῦδε περιεχόμενον ὑποχρέωσεως τοῦ ἰκανοῦ προσώπου, ἀπὸ τοῦδε, ἢτοι ἀπὸ τῆς ἐνηλικιώσεως ἐκάστοτε τοῦ ἀνικάνου καὶ τῆς διὰ ταύτης ἀποκτήσεως ὑπ' αὐτοῦ τῆς ἰδιότητος τοῦ ἰκανοῦ, διαμορφοῦται καὶ ὡς ὑποκειμενικὴ συνάμα δυνατότητος τοῦ ὑπὲρ οὗ ἄλλωστε αὕτη καὶ ἀρχικῶς ὑπῆρχε προσώπου τούτου, καθισταμένη οὕτω, τὸ πρῶτον δέ, περιεχόμενον δικαιώματος αὐτοῦ. Ἡ τοιαύτη ἐξ ἄλλου σύμπτωσις τοῦ ἐν προκειμένῳ ἀντικειμενικοῦ στοιχείου οὐδὲν τυχὸν ἕτερον σημαίνει ἢ ἀπλῶς ὅτι τοῦτο, καὶ πρότερον καὶ ἐφεξῆς, εἶναι πάντοτε ἀναγκαῖον διὰ τὸν προκείμενον σκοπὸν τοῦ δικαίου, ἢτοι τὴν τέλεσιν τῆς ζωῆς τοῦ τέως ἀνικάνου καὶ ἤδη ἰκανοῦ προσώπου. Τὸ ἐνταῦθα ὅμως εἰδικῶς ἐνδιαφέρον εἶναι ἢ ὑπὸ τοῦ

νομοθέτου περιβολή τοῦ ἀντικειμενικοῦ τούτου στοιχείου, κατὰ τὴν ἐκάστοτε ὑπάρχουσαν προϋπόθεσιν, διὰ τῆς μορφῆς τῆς ὑποχρεώσεως ἢ διὰ τῆς μορφῆς τοῦ δικαιώματος. Ἄλλὰ ἡ τοιαύτη διάφορος ἐκάστοτε ὑπὸ τοῦ νομοθέτου περιβολή εἶναι καὶ ἰδιαιτέρα ἐκάστοτε καὶ αὐτοτελής κατὰ δίκαιον δημιουργία.

ΣΤ'.

Ἡ ΓΕΝΕΣΙΣ ΤΟΥ ΕΚΑΣΤΟΤΕ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

§ 35. Πάντες οἱ ὁρισμοὶ τοῦ νομοθέτου εἶναι κατὰ τὰ ἐκτεθέντα ὅπωςδήποτε γενικοί, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν, ὅτι οὐδέποτε φθάνουν νὰ συμπίπτουν πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν στιγμήν τῆς ὑπ' αὐτῶν καθοριζομένης συμπεριφορᾶς.¹⁾ Πλὴν τούτου ὅμως, ἐπίσης πάντες σχεδὸν οἱ ὁρισμοὶ τοῦ νομοθέτου εἶναι καὶ ὑπὸ ἑτέραν ἔννοιαν γενικοί. Καὶ οἱ καθορίζοντες ἀκόμη τὰ «εἰδικὰ» δικαιώματα τοῦ προσώπου ἔχουν κατὰ κανόνα περιεχόμενον, μὴ ἐξαντλούμενον ἐπὶ συγκεκριμένης μόνον περιπτώσεως. Ἡ μορφή δὲ αὕτη τῆς γενικότητος τῶν ὁρισμῶν τοῦ νομοθέτου εἶναι ἡ κατὰ κυρίαν ἔννοιαν γενικότης αὐτῶν.

Ἡ τοιαύτη ἐν τοῖς ὁρισμοῖς γενικότης ἐπιβάλλεται κατ' ἀνάγκην εἰς τὸν νομοθέτην ἐκ τῆς ἐκτάσεως²⁾ εἰδικῶς τῆς λειτουργίας αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ εἴδους ὅμως ἐξ ἄλλου τῆς λειτουργίας ταύτης ἐπιβάλλεται εἰς τὸν νομοθέτην ἡ ἀνάγκη, ὅπως κατὰ τοιοῦτον τρόπον διαμορφώνη τοὺς ὁρισμοὺς αὐτοῦ, ὥστε ἅφ' ἑαυτῶν νὰ ὀδηγοῦν οὗτοι εἰς τὴν ἐξατομίκευσιν αὐτῶν. Τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο ἐπιτυγχάνεται ὑπὸ τοῦ νομοθέτου ἐν αὐτῇ τῇ γενικότητι ἐκάστου ὁρισμοῦ. Οὕτω, ἐν ἐκάστῳ τοιούτῳ ὁρίζεται ἡ ἐντελής ἐξάρτησις τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐπελεύσεως ὠρισμένης πραγματικῆς προϋποθέσεως. Ἡ τοιαύτη ἐξάρτησις,³⁾ προκειμένου γενικοῦ ὁρισμοῦ, ὑπάρχει πάντοτε κατὰ λογικὴν ἀνάγκην. Ἐνδέχεται ἁπλῶς κατὰ τὰς περιπτώσεις νὰ εἶναι περισσότερον ἢ ὀλιγότερον ἐμφανής.

1) Ἴδε ὑπόσημ. 3 § 2.

2) Ἐτερον λόγον, καὶ περὶ τοῦ δέοντος μάλιστα τῆς τοιαύτης γενικότητος ἐκθέτει ὁ Trendelenburg, ἐνθ. ἀν., σελ. 84.

3) Ἴδε Heck, ἐνθ. ἀν., σελ. 18.

Καθ' ἣν ἀκριβῶς στιγμὴν ἐπέρχεται ἡ τοιαύτη πραγματικὴ προϋπόθεσις, τελειοῦται ἐκάστοτε ἡ ἀντικειμενικὴ φάσις τῆς ὑπάρξεως τοῦ δικαίου. Ἡ ἐν προκειμένῳ ἐνέργεια τῆς σκέψεως τοῦ νομοθέτου ἔχει βεβαίως πρότερον ἤδη τελειωθῆ, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς διατυπώσεως τοῦ ὁρισμοῦ. Ἡ ἐπὶ τῆς συγκεκριμένης ὁμως περιπτώσεως ἐξάντλησις τῆς ἀντικειμενικῆς φάσεως τοῦ δικαίου, ἡ στιγμὴ τῆς συνδέσεως τῆς φάσεως ταύτης πρὸς τὴν ἀντίστοιχον ἐκάστοτε ὑποκειμενικὴν φάσιν τοῦ δικαίου (Ἴδε § 3), οὐμπίπτει πρὸς τὴν ἐπέλευσιν τῆς κατὰ τὰ ἐκτεθέντα πραγματικῆς προϋποθέσεως διὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὁρισμοῦ. (Πρὸς τὴν στιγμὴν ταύτην ἐξ ἄλλου δὲν συμπίπτει κατ' ἀνάγκην ἡ ἐνορξίς τῆς ὑποκειμενικῆς φάσεως τοῦ δικαίου· συμπίπτει ὁμως ὁπωσδήποτε ἡ ἀντικειμενικὴ δυνατότης τῆς ἐνάρξεως ταύτης).

Κατὰ τὴν ἐπέλευσιν ἐκάστοτε τῆς τοιαύτης προϋποθέσεως, καὶ τὸ ἐν προκειμένῳ δικαίωμα, τὸ ὁποῖον ἤδη ἀπὸ τῆς διατυπώσεως τοῦ περὶ αὐτοῦ ὁρισμοῦ ὑπάρχει ὡς ὀριστικὸν διαινόημα τοῦ νομοθέτου, προσλαμβάνει τὸ πρῶτον ⁴⁾ τετελεσμένην—καὶ συγκεκριμένην—κατὰ δικαίον ὑπαρξίν. Κατὰ τοῦτο, καὶ ἐνέχει ὄντως ἀλήθειαν, ἀλλὰ ἀπὸ μιᾶς μόνον ἀπόψεως, ἡ ἐκδοχή, ὅτι τὸ δικαίωμα ὑπάρχει καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς παρὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ὑποκειμένου γνώσεως αὐτοῦ.⁵⁾ Ὑπάρχει δηλαδὴ πάντοτε μόνον ὡς ἡ τελευταία στιγμὴ τῆς ἐν προκειμένῳ ἀντικειμενικῆς φάσεως τοῦ δικαίου· καὶ κατὰ τοῦτο ἔχει ὄντως ἤδη ἐνέργειαν, ἀλλὰ μόνον πρὸς τὰ ἔξω, ἦτοι πρὸς τὰ ἐναντι τοῦ ὑποκειμένου αὐτοῦ ἰστάμενα πρόσωπα, καὶ ἐξ ἄλλου καθ' ὅσον μόνον εἶναι πραγματικὴ δυνατὴ ἡ ἐνέργεια τῶν ἀντιστοίχων πρὸς αὐτὸ ὑποχρεώσεων, ἄνευ ἐκδηλώσεως τῆς βουλήσεως τοῦ ὑποκειμένου αὐτοῦ.

§ 36. Τὸ ὀρισμένον δικαίωμα δημιουργεῖται ἐκάστοτε, ὅπως ἄλλωστε καὶ καταργεῖται ἐπίσης, διὰ τῆς ἐπελεύσεως τῆς πραγματικῆς προϋποθέσεως, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται ἡ ἐνέργεια τοῦ περὶ αὐτοῦ νομικοῦ ὁρισμοῦ. Καὶ ἐπὶ τοῦ δικαίου κατὰ ταῦτα εἶναι κατ' ἐξοχὴν γρίσιμος ἡ σημασία τῆς τοιαύτης πραγματικῆς προϋποθέσεως.

Ἡ πραγματικὴ αὕτη προϋπόθεσις ἐνδέχεται, εἴτε νὰ εἶναι γεγονὸς

4) Ἴδε Manigk, ἐνθ. ἀν., σελ. 71.

5) Ἴδε Schuppe, ἐνθ. ἀν., σελ. 51 καὶ Del Vecchio, ἐνθ. ἀν., σελ. 109.

ξένον πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ ὑποκειμένου τοῦ δικαιώματος, εἴτε γὰ εἶναι συνειδητὴ ἐνέργεια, ἔκφρασις δηλαδή τῆς θελήσεως, τοῦ ὑποκειμένου τούτου.¹⁾ Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν προσνέμονται εἰς τὸ πρόσωπον, εἴτε χωρίζονται ἀπ' αὐτοῦ, ὠρισμένα δικαιώματα, κατὰ τρόπον κατ' ἐξοχὴν ἀντικειμενικόν. Συμβαίνει δὲ τοῦτο, εἴτε διότι ἴσως εἶναι ἐν προκειμένῳ ἐκ τῶν πραγμάτων ἀδύνατος ὁ κατὰ διάφορον τρόπον καθορισμός, εἴτε διότι ἀπλῶς ὁ νομοθέτης δὲν ἐμπιστεύεται εἰς τὴν ἔκφρασιν τῆς θελήσεως τοῦ προκειμένου προσώπου. Εἰς τὴν ἀντίθετον περίπτωσιν προσνέμονται εἰς τὸ πρόσωπον ὠρισμένα [δικαιώματα, εἴτε καὶ ἀφαιροῦνται ἀπ' αὐτοῦ τοιαῦτα, καιόπιν ἔκφράσεως ἐκάστοτε τῆς θελήσεως αὐτοῦ. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, κατ' ἐφαρμογὴν καὶ ἐνταῦθα τοῦ ἀλλαχοῦ ἐκτεθέντος (ἴδε § 32) τεκμηρίου, ὁ νομοθέτης δημιουργεῖ εἰς τὸ πρόσωπον δικαίωμα πρὸς πρόσκτησιν ὑπ' αὐτοῦ ὠρισμένων δικαιωμάτων, καθόσον τεκμαίρει ἐνταῦθα, ὅτι τὸ πρόσωπον θὰ ἀσκήσῃ εὐστόχως τὸ τοιοῦτον δικαίωμα.²⁾

§ 37. Τοιοῦτον δικαίωμα τοῦ προσώπου εἶναι ἡ «ἰκανότης δικαιοπραξίας» αὐτοῦ. Κατὰ ταύτην πράγματι διὰ τῆς ἰδίας ἐνεργείας τοῦ προσώπου ἐπιτελεῖται ἡ κίνησις τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ. Ἀποτελεῖ δὲ αὕτη καὶ «κυρίως δικαίωμα» (ἴδε § 18) τοῦ προσώπου, καθόσον ὄχι ἀπλῶς ἐνέχει καὶ ἀντικειμενικὴν καὶ ὑποκειμενικὴν ἐν ταῦτῳ δυνατότητα κατὰ δίκαιον πράξεων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πλέον δημιουργεῖται εἰς τὸ ὑποκείμενον αὐτῆς, κυρίως τοῦλάχιστον, ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου.

Ἡ ἰκανότης δικαιοπραξίας, εἴτε εἰς τοιαύτην εὐρείαν διανόησιν αὐτῆς, εἴτε καὶ εἰδικώτερον συνήθως περιορισμένη, ὑπάρχει πάντοτε κατ' ἀνάγκην εἰς οἶονδήποτε ἐν τῇ ἱστορίᾳ δίκαιον. Ἀκόμη καὶ ἀπλῶς διὰ τοὺς λόγους, δι' οὓς οὐδέποτε εἶναι δυνατόν ἐξ ὠρισμένου κανόνος δικαίου γὰ δημιουργηθῆ ἀπλῶς ὑποχρέωσις, χωρὶς γὰ συνδημιουργῆ καὶ δικαίωμα τοῦ προσώπου, ὑπὸ τεχνικὴν ἔστω ἔννοιαν (ἴδε § 18), ὅπως οὐδέποτε πράγματι εἶναι δυνατὴ ἢ ἐν παντὶ

1) ἴδε Lasson, ἐνθ. ἀν., σελ. 462.

2) ἴδε M. Weber, Wirtschaft und Gesellschaft, 1922, σελ. 413, ὅπου ἐκτίθεται ἡ διάκρισις τῶν δύο τούτων περιπτώσεων, προσδιορισμένη ὁμοίως κατὰ ἕτερον, καὶ εἰδικῶς, κοινωνιολογικὸν τρόπον.

χρησιμοποίησις γεγονότων, εἴτε καὶ καταστάσεων, ξένων πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ προσώπου ὡς προϋποθέσεων διὰ τὴν πρὸς αὐτὸ σύνδεσιν εἴτε τὸν χωρισμὸν ἀπ' αὐτοῦ ὠρισμένων ἐκάστοτε δικαιωμάτων. Ἐὰν βεβαίως ἄλλοι κυρίως εἶναι καὶ οὐσιαστικώτεροι οἱ λόγοι, οἵτινες καθιστοῦν τὴν ἱκανότητα δικαιοπραξίας ἀναντικατάστατον ἐν τῇ ζωῇ τοῦ δικαίου. Ἐὰν δηλαδή, προκειμένης ἀπλῶς ὠρισμένης ἐπιταγῆς, ἐπιτυχάνῃ ὁ νομοθέτης νὰ μὴ ἀφίνη εἰμὴ τεχνικὸν μόνον δικαίωμα εἰς τὸ πρόσωπον, προκειμένης ὅμως τῆς εὐρείας σφαίρας τῆς ὁλότητος τῆς ζωῆς τοῦ προσώπου—περιοχῆς τοῦτέστιν ἐκδηλώσεως κατ' ἐξοχὴν τῆς ἀτομικότητος αὐτοῦ—, ὁ νομοθέτης δὲν δύναται βεβαίως καὶ ἐπ' αὐτῆς νὰ προχωρήσῃ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς εἰδικοὺς καθορισμούς. Εἶναι πιθανὸν εἰς ὠρισμένην σφαῖραν τῆς ζωῆς τοῦ προσώπου, π. χ. ἐπὶ τῆς παραγωγικῆς ἐργασίας αὐτοῦ, νὰ δημιουργῆ ἐκάστοτε εἰς τοῦτο ὠρισμένα δικαιώματα ἄνευ πράγματι ἰδίας ἐνεργείας αὐτοῦ, ἄνευ ἀσκήσεως δηλαδή τῆς ἱκανότητος δικαιοπραξίας αὐτοῦ. Εἰς τὰς πλείστας ὅμως περιοχὰς τῆς ζωῆς συγκεκριμένου προσώπου, ἢ ἕμεσος παρὰ τοῦ νομοθέτου διαγραφῆ τῶν ἐκάστοτε κατευθύνσεων αὐτῆς, ἢ ἐπιτελουμένη διὰ τῆς συνδέσεως πρὸς τὸ πρόσωπον ὠρισμένων δικαιωμάτων ἄνευ παρ' αὐτοῦ ἀσκήσεως τῆς πρὸς δικαιοπραξίαν ἱκανότητος αὐτοῦ, καὶ ἔαν τυχὸν ἡ τριαύτη διαγραφὴ συνέβαινε ποτὲ νὰ πραγματοποιηθῆ, θὰ ἦτο ὁπωσδήποτε ἀστοχος πάντοτε, καὶ ἴσως καὶ βλαπτικὴ, ματαιοπραξία.

Ἐπάρχει δηλαδή ἡ ἱκανότης δικαιοπραξίας διὰ τοὺς ἰδίους λόγους, εἰς ἄλλην βεβαίως ἕκτασιν, διὰ τοὺς ὁποίους ὡσαύτως ὑπάρχει οἷονδήποτε οὐσιαστικὸν δικαίωμα. Ἀκριβέστερον μάλιστα, ὁ λόγος τῆς θεσπίσεως τοῦ γενικωτάτου οὐσιαστικοῦ δικαιώματος, ἦτοι τῆς προσωπικότητος δικαίου, ἰσχύει ἐπίσης κατὰ βάσιν καὶ διὰ τὴν θέσπισιν τῆς πρὸς δικαιοπραξίαν ἱκανότητος τοῦ ὑποκειμένου αὐτῆς. Δύναται μάλιστα καὶ νὰ λεχθῆ, ὅτι, καὶ ἂν συνήθως ἡ ἱκανότης δικαιοπραξίας τυπικῶς ὑπάρχη ὡς «εἰδικὸν» δικαίωμα τοῦ προσώπου, καθ' ὅσον πράγματι θεσπίζεται δι' εἰδικῶν περὶ αὐτῆς ὀρισμῶν, ὄχι δηλαδή δι' αὐτῶν τῶν ἰδίων, δι' ὧν θεσπίζεται ἡ κατὰ δίκαιον προσωπικότης (Ἴδε § 14), ἐν τούτοις κατ' ἐξοχὴν αὕτη συμπίπτει, κατὰ τὴν ποιότητα τοῦλάχιστον τοῦ περιεχομένου,—ὄχι δὲ βεβαίως καὶ κατὰ τὴν ἕκτασιν—πρὸς

τὴν κατὰ δίκαιον προσωπικότητα τοῦ ὑποκειμένου αὐτῆς. Καὶ δύναται ἐπίσης νὰ λεχθῆ ἄκόμη, ὅτι ἀνεξαρτήτως τῶν εἰδικῶν περὶ αὐτῆς ὁρισμῶν, ἤτοι καὶ ὡσάκις τυχὸν δὲν ὑφίστανται τοιοῦτοι, εἴτε καὶ κατὰ συμπλήρωσιν ἔστω τούτων, ὑπάρχει εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ἡ ἱκανότης δικαιοπραξίας ἐξ αὐτῆς τῆς κατὰ δίκαιον προσωπικότητος τοῦ ὑποκειμένου αὐτῆς. Ἐν τούτῳ, μὴ εἰδικῶς θεσπισθέν, περιεχόμενον τῆς ἱκανότητος δικαιοπραξίας εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ περιεχόμενον τῆς προσωπικότητος δικαίου, ἀλλὰ μόνον εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ.¹⁾ Ὅσακις δηλαδή δὲν συμπίπτουν ἐντελῶς ἢ διαμόρφωσις καὶ ἡ ἄσκησις συγκεκριμένου «ἐκ τῆς προσωπικότητος δικαίωματος» (Ἴδε § 23), ὡσάκις δηλαδή ἡ κατὰ δίκαιον πράξις, ἡ ἐπιτελούμενη κατ' ἄσκησιν τοῦ γενικοῦ δικαίωματος τῆς προσωπικότητος δικαίου, δὲν ἐξαντλεῖ ἐν τῇ τελέσει ἀπλῶς αὐτῆς τὴν σημασίαν, ἣν ἔχει καὶ διὰ τὸ πρόσωπον καὶ διὰ τὸ δίκαιον, ἀλλὰ δημιουργεῖ ἐκάστοτε καὶ ἀφίνει ὠρισμένας ἐννόμους συνεπείας, ἣτοι σύνδεσιν πρὸς τὸ πρόσωπον ἢ χωρισμὸν ἀπὸ τούτου ὠρισμένου—καὶ ὄχι πάντοτε καὶ «εἰδικοῦ»—δικαίωματος, τότε ἡ ἐν προκειμένῳ ἄσκησις τῆς προσωπικότητος δικαίου ἀποτελεῖ ἄσκησιν ἐν ταυτιῷ καὶ τῆς ἱκανότητος δικαιοπραξίας.

Ἡ ἱκανότης δικαιοπραξίας εἶναι κατὰ ταῦτα ἀχώριστος ἀπὸ τῆς προσωπικότητος δικαίου. Ἐνδέχεται διὰ τῶν ὁρισμῶν τοῦ νομοθέτου νὰ περιορισθῆ κατὰ πολὺ ἢ ἀκόμη καὶ εἰδικῶς νὰ ρυθμισθῆ ὡς πρὸς ὠρισμένας περιπτώσεις τῆς ἀσκήσεως αὐτῆς. Ὅπως δὲ ὅμως παραμένει εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ἀκατάργητος. Κατὰ τοῦτο εἶναι καὶ αὕτη ἐκδήλωσις, καὶ ἴσως ἡ κατ' ἐξοχὴν, τῆς ἀνεξαλείπτου ἐντὸς τοῦ δικαίου αὐτονομίας.

1) Ἴδε καὶ Petraschek, ἐνθ' ἄν., σελ. 212.